

ERTA TURMUSH QURISHNI OLDINI OLISHNING DOLZARB MASALALARI

Daribayeva Goozal Daribayevna

Yashnobod tumanidagi 227-IDUM amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekiston qonunchiligidagi nikoh masalasi qay tarjada to'g'ri talqin qilinganligi keltirilgan. Shuningdek, nega nikoh yoshi 18 yosh etib belgilanganligi, chet davlatlarning bu masalada yosh chegarasi qanaqa ekanligi, erta nikoh tuzish va buning oqibatida kelib chiqadigan ko'plab salbiy oqibatlar tahlil qilingan va bu muammolarni yechishda qonunchilikka takliflar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *nikoh, yosh, bola, qonunchilik, huquq, javobgarlik, ajrim.*

KIRISH

Yangi qurilayotgan oilaning kelajagi ota-onalarning, shuningdek yoshlarning o'zini ham qiziqtiradi. Bunday ma'suliyatli damda yuzaga kelayotgan oila kelajagi qanday bo'lishini bilish uchun ota-onalar, bo'lg'usi kelin-kuyovlar quyidagi nikoh oldi omillariga e'tibor berishi lozim.

Nikoh oldi omillari: oilaviy hayotga yetukligi, ularning oila qurish sabablari, ularning oila qurishgunga qadar bir-birini tanishlik muddati shart-sharoitlari, ularning bo'lg'usi hayot haqida tasavvurlarini kiritish mumkin.

Masalan: nikohda yetuklik deganda oila quruvchi yoshlarning jismoniy, jinsiy, huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy, psixolo-gik kabi yetuklik jihatlarini aniqlash mumkin. Psixologlar tavsiyasiga binoan nihoyatda erta (16-17 yoshda) va kech (28-30 keyin) oila qurish maqsadga muvofiq emas. Niho-yatda erta yoshda oila qurish va ikkisini ham yoshi 17-18 bo'lishi, yigitning oila boshlig'i sifatida shakllaniishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Nega O'zbekistonda nikoh yoshi 18 yosh degan savolga, 2019-yilgacha qonunchilikda nikoh yoshi ayollarga nisbatan 17 yosh erkaklarga nisbatan esa 18 yosh etib belgilangan edi. Chet davlatlar tajribasini kuzatganimizda erkak va ayolga nisbatan bir xil yosh chegarasi belgilanib qo'yilgan. Jumladan Rossiya, Armaniston, Tojikiston, Ozarbayjon, Ukraina, Moldova, Fransiya, Germaniya va Filippin Respublikalarida nikoh yoshi 18 yosh, Yaponiya va Janubiy Koreyada 20 yosh, Malayziya kabi davlatda esa 21 yosh etib belgilanib qo'yilgan. Bu yosh chegarasidir, ya'ni eng minimal yosh chegarasi. Ammo bizning xalqimiz orasida ko'pchilik bu yoshni nikoh tuzish yoshi ya'ni shu yoshda nikoh tuzishi kerak deb tushunishadi. Afsuski bu norma bu tarzda tushunilmasligi kerak. Har bir davlat nikoh yoshini belgilashda o'zining milliy shartsharoiti, aholisining yashash sharoitlari, sog'ligi va yana bir qancha omillarni hisobga olib yosh chegarasini belgilaydi va buni qonunchilikka kiritadi. Bu yosh chegarasini xalq fikrlashi kerak, hech qachon 18 yosh bo'ldi deb nikoh tuzishi kerak emas. Xalqimizning huquqiy ong va huquqiy madaniyatini oshirishimiz zarur. Chunki bizning davlatda maktab yoshi etib 7 yosh belgilangan. 11 yillik umumiy-o'rta ta'lim majburiy hisoblanadi. Demak, bola 18 yoshga to'lganda umumiy-o'rta ta'limni tugatgan hisoblanadi va u shu yoshdan boshlab voyaga yetgan hisoblanadi. Chunki qonunchiligimizda ham, xalqaro huquqda ham 18 yoshga yetmaganlarning barchasi bola deb tan olingan. Shu o'rinda savol tug'iladi, bola 18 yoshga to'lganda endigina maktabni tugatgan bo'ladi va u bu vaqtda qay darajada nikoh tuzishga tayyor hisoblanadi

Qiz bola 17, ba'zan 16 yoshda ham onalik, uy bekalik vazifalarini bajarishga tayyor bo'lishi mumkin, ammo 17 yoshdagi yigit hali to'laqonli oila boshlig'i vazifasini bajarishga tayyor bo'lmaydi. Ba'zida bu kelinni kuyovga yetarli darajada hurmat qilmasligiga sabab bo'lishi mumkin.

Kech oila qurishni maqsadga muvofiq emasligi yosh ulg'aygan sari (ayniqsa qizlarda) oila qurish imkoniyatlari pasayadi, ammo turmush o'rtog'i tanlashdagi mezonlar soni keskin ortadi. Har bir "nomzoddan" turli kamchiliklar topilaveradi. Bu masalada shoshilish ham, kech qolish ham xatoliklarga olib kelishi mumkin. Insonning psixologik yetukligi bu o'z oldiga erishishi muqarrar bo'lgan, bunga imkoniyatlari yetarli bo'lgan maqsadlarni qo'yishi, turli yashash sharoitlariga moslashishidir.

Yosh qizlarning ham erta (16-17 yoshda) turmushga chiqishi va ularning oilaviy hayotga tayyor emasligi turli salbiy holatlarga olib kelmoqda.

Birinchidan, milliy udumga ko'ra, ko'pincha kelinlarning oiladagi mavqei past darajaga ega bo'ladi va ular ko'proq har xil oilaviy ishlarni bajaradilar. Tabiiyki 16-17 yoshli qizning jismi hali bunday og'ir ishlarni bajarishga tayyor bo'lmaydi. Ikkinchidan, qizlar bu yoshda ma'naviy jihatdan ham oila munosabatlariga tayyor bo'lmaydi.

Uchinchidan, yosh turmushga chiqqan kelinlarning shu yoshda homilador bo'lishi tos suyaklari kichkina bo'lganligi uchun xavflidir.

Respublikamizda qizlarning erta turmushga chiqishi aholining tez o'sishiga ta'sir qilibgina qolmay, halq xo'jaligining jadal rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki 18-25 yosh qizlarning bilim olishi, kasb egasi bo'lishi va mehnat qilish uchun qulay yosh hisoblanadi.

To'rtirichidari, o'z qadri, huquqlari va o'zini-o'zi himoya qilish tushunchalarini anglab etgan, jinsiy va reproduktiv madaniyati to'la shakllanmagan yosh qizlarning biron kasb-hunar egallamasdan, bilim olmasdan, mutaxassislikka ega bo'lmasdan oila qurishi ularning qaynota, qay-nona va erlariga iqtisodiy jihatdan qaram holda yashashlariga sabab bo'lmoqda.

Ayrim oilalarda aynan iqtisodiy qaramlik tufayli kelinlar yosh bolasi bilan kamsitilmoqda, tazyiqqa uchramoqda. Shuning uchun qizlarning biron hunar yoki mutaxassislikka ega bo'lgandan keyingina turmushga chiqishlari maqsadga muvofiqdir.

Respublikamizda 18-29 yoshdagi xotin-qizlarning ko'pchiligi bola tug'ish, ularni parvarishlash, tug'ishgacha va undan keyingi ta'tilda yoki bemor farzandlarni parvarish qilish bilan bandlar.

Aholining nikohdan o'tish yoshi kuzatilganda, ularda 24-25 yoshdan boshlab, iqtisodiy jihatdan mustaqil bo'lib, o'zini ta'minlay olgandagina nikohdan o'tib, farzandli bo'lganligi ma'lum bo'ladi va bu holat aholini tez sur'atda o'sishini oldini olib, aholi o'sishini sifatini yaxshilaydi va iqtisodiy taraqqiyotga, yoshlarning intellektual o'sishiga ta'sir ko'rsatadi.

Beshinchidan bundan tashqari o'smirlik davrida organizmda turli morfologik, fiziologik, ruhiy o'zgarishlar boshlanadi va balog'atga yaqinlashgan sari ular mujassamlashib boradi. Yosh onalarning sog'ligi ko'proq mana shu yoshda o'zgarishlarning mo'tadil ketishiga bog'liq. Aks holda bu holat keyinchalik kasalliklarining og'ir kechishiga sabab bo'ladi.

O'smir qizlarni ham jismoniy, ham jinsiy balog'atga yetishida anchagina salbiy nuqsonlar bor, bu esa ularda o'tayotgan ko'pgina kasalliklar fiziologik jihatdan nimjon bo'lgan organizmda yuzaga kelayotganligini bildiradi.

Yuqondagilarni hisobga olib, bizning sharoitda yosh qizlarning to'liq balog'atga yetishi 19-20 yoshlarga to'g'ri keladi deyish mumkin.

Qizlarning oilaviy hayotga jismonan, ma'nan va ruhan, reproduktiv va jinsiy hayot madaniyatiga tayyor bo'lmagan holda erta turmushga chiqishlari quyidagi oqibatlariga olib kelmoqda:

1. Yosh oilalar orasida ajralishlarning ko'payishi ajralishlar dastlabki besh yil davomida ro'y beradi;
2. Tug'ish vaqtidagi murakkabliklar; tug'ish va homiladorlik o'rtasidagi oraliq muddatining qisqarishi;
3. Biririchi bor tugayotgan va 20 yoshgacha bo'lgan yosh ayollar o'rtasida o'limning ko'payishi.

Bu holatlarni tahlil qilish uchun raqamlarga murojaat qilamiz.

Respublikamizda o'tkazilgan sosiologik tadqiqotlarga ko'ra 45, 1% qizlar 20 yoshgacha turmushga chiqishadi. Turmushga chiqqan ayollarning 37, 4% 20 yoshgacha farzand ko'rishadi. Ulardan 20% 20 yoshgacha farzand ko'rsa, 15% ikkitadan, 1,4% uchtadan farzandli bo'lishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jalilov J.J., Ibragimov A.U. Aholisi salomatligiga Tojikiston alyuminiy zavodi zaharli gazlarining ta'siri (Curxondaryo viloyatining shimoliy tumanlari misolida) // Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. Toshkent-2021 yil. 32-35 b.

2. Jalilov J.J., Tojiev Z.G'. Talabalar o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish // Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. Toshkent-2021 yil. konf. 147-148 b.